

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมือง
ของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย*
BUDDHADHAMMA INTEGRATION FOR PROMOTING THE LEADERSHIP OF
LOCAL POLITICIANS IN NONGKHAI PROVINCE

อภิวัฒน์ชัย พุทธจร, อนุภูมิ โสวเกษม, สุรพล สุษะพรหม
Apiwatchai Phuttajorn, Anuphum Sowkasem, Surapon Suyaprom
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: apiwatchai.phut@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย 2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย และ 3. นำการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ดำเนินวิธีวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน โดยวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาและการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 10 รูปหรือคน เพื่อยืนยันองค์ความรู้ที่ได้หลังจากการสังเคราะห์ข้อมูลและการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.938 เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบง่าย วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า 1. ภาวะผู้นำทางการเมือง พบว่า นักการเมืองท้องถิ่นต้องเผชิญปัญหาที่ทำนายทางสังคม เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การมีวิสัยทัศน์ในการแก้ไขปัญหาที่ทำนายทางสังคม สามารถกำหนดแนวทางที่เป็นรูปธรรม และการสนับสนุนและการระดมทรัพยากรในการแก้ไขปัญหาที่ทำนายทางสังคม 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางการเมือง ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ ด้านความสามารถในการสื่อสาร และด้านมีหลักธรรมาภิบาลในการบริหาร โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ภาวะผู้นำทางการเมืองได้

* Received May 10, 2025; Revised June 21, 2025; Accepted June 25, 2025

32.80 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 ขณะเดียวกับหลักสัพบุริสธรรม 7 ด้านฉัมมัญญาตา เป็นผู้รู้จักเหตุ ด้านมัตตัญญาตา เป็นผู้รู้จักประมาณ ด้านกาลัญญาตา เป็นผู้รู้จักกาล และ ด้านปริสัญญาตา เป็นผู้รู้จักชุมชน ก็มีผลต่อการส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองในระดับหนึ่ง คิดเป็น 47.40 และ 3. การบูรณาการหลักพุทธรธรรมช่วยส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมือง ของนักการเมืองท้องถิ่นที่รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตนเอง รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล

คำสำคัญ: พุทธรธรรม; ภาวะผู้นำทางการเมือง; นักการเมืองท้องถิ่น; สัพบุริสธรรม 7

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the political leadership of local politicians in Nong Khai Province, 2. To study the factors affecting the political leadership of local politicians in Nong Khai Province and 3. To integrate the principles of Buddhism to promote the political leadership of local politicians in Nong Khai Province. The mixed-method research was used. The qualitative research used in-depth interviews with 18 key informants. Descriptive content interpretation analysis and focus group discussions with 10 people or people were used to confirm the knowledge obtained after data synthesis. The quantitative research, a questionnaire with a reliability value of 0.938 was used to collect data from samples of 400 people. Data were analyzed by finding the frequency, percentage, standard deviation, and stepwise multiple regression analysis.

The findings revealed three key insights: 1. Political leadership It was found that local politicians must face social challenges such as economic inequality, having a vision to solve social challenges, being able to set concrete guidelines, and supporting and mobilizing resources to solve social challenges. 2. Factors affecting political leadership included personality, knowledge, communication skills, and having good governance principles in administration, which can jointly predict political leadership at 32.80 percent at a statistically significant level of 0.01. At the same time, the 7 principles of Sappurisadhamma, Dhammanyuta - knowing the cause, Mattanyuta - knowing

the moderation, Kalanyuta - knowing the time, and Parisanyuta - knowing the community, also influenced promoting political leadership to a certain extent, accounting for 47.40 percent. 3. Integrating Buddhist principles helped promote political leadership in local politicians who know the cause, know the effect, know themselves, know the moderation, know the time, know the community, and know people.

Keywords: Buddhist Principles; Political Leadership; Local Politicians; Sappurisdhamma 7

บทนำ

การเมืองท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญของระบบการเมืองระดับฐานราก โดยมีลักษณะเฉพาะที่สัมพันธ์โดยตรงกับผลประโยชน์และการจัดสรรทรัพยากรของประชาชนในพื้นที่ จึงเป็นเวทีที่บุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ เข้ามาแสวงหาและใช้อำนาจ ทั้งด้านนโยบาย การบริหารงบประมาณ และการควบคุมกิจกรรมสาธารณะ ซึ่งอาจมุ่งหวังประโยชน์ส่วนรวม กลุ่มเฉพาะ หรือส่วนตน ปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนความหลากหลายของผลประโยชน์และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่มีภาคประชาชน ผู้นำชุมชน กลุ่มทุน ภาครัฐ และประชาสังคมมีบทบาทร่วมกันในระดับท้องถิ่น (ณัฐวัฒน์ สิริพรวุฒิ, 2556) นักการเมืองท้องถิ่นคือผู้เข้าสู่สนามอำนาจผ่านการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลไกประชาธิปไตยที่สร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งฝ่ายบริหาร เช่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบล นายกเทศมนตรี และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด และฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น สมาชิกสภาท้องถิ่น นักการเมืองท้องถิ่นมีบทบาทในการเป็นตัวแทนประชาชน กำหนดนโยบายสาธารณะ และตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจภายในองค์กร การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งและติดตามตรวจสอบจึงเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมประชาธิปไตยระดับชุมชนอย่างยั่งยืน (เนตร์พัฒนา ยาวีราช, 2552)

ในปัจจุบัน การเมืองท้องถิ่นของไทยยังดำเนินอยู่ภายใต้บริบทของประชาธิปไตยแบบกลไก (Machine Politics) ซึ่งมีลักษณะเด่นคือการจัดระเบียบทางการเมืองในรูปแบบเครือข่ายแนวดิ่ง โดยยึดโยงกับระบบอุปถัมภ์หรือ "ระบบลูกพี่-ลูกน้อง" ที่ผู้นำทางการเมืองใช้ตำแหน่งในการจัดสรรผลประโยชน์เพื่อแลกกับการสนับสนุนทางการเมือง กลุ่มการเมืองดังกล่าวมักให้ความสำคัญกับผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม ขาดความโปร่งใส และละเลยต่อเสียงของประชาชน แม้จะได้รับอำนาจผ่านการเลือกตั้งโดยตรงก็ตาม ความไม่สมดุล

ระหว่างอำนาจกับความรับผิดชอบนี้นำไปสู่ปัญหาทุจริต การเอื้อประโยชน์ และการใช้อำนาจโดยไร้จรรยาบรรณ ซึ่งบั่นทอนความเชื่อมั่นของประชาชนต่อประชาธิปไตยระดับท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ (ปธาน สุวรรณมงคล, 2554)

แม้จังหวัดหนองคายจะมีโครงสร้างการเมืองท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับประชาชนระดับฐานราก แต่กลับประสบปัญหาผู้นำที่ขาดคุณธรรมและจริยธรรม นักการเมืองบางรายใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน กระทำการทุจริต และละเมิดกฎหมาย ส่งผลให้การบริหารขาดความน่าเชื่อถือและบั่นทอนศรัทธาประชาชน ขณะเดียวกัน ผู้นำบางคนแม้สุจริตแต่ขาดภาวะผู้นำและประสิทธิภาพในการจัดการ การเมืองท้องถิ่นที่พึงประสงค์จึงต้องการผู้นำที่ผสมผสานคุณธรรมและภาวะผู้นำอย่างสมดุล ตามแนวคิดของนักปรัชญาการเมืองคลาสสิก เพื่อสร้างการปกครองที่ยั่งยืนและเป็นธรรม (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, 2532) นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าพระองค์ได้ทรงวางหลักการส่งเสริมภาวะผู้นำเอาไว้ โดยมุ่งเน้นที่การส่งเสริมจิตเป็นสำคัญ เพราะได้รับการส่งเสริมและพัฒนาจิตแล้วก็ได้ชื่อว่าบุคคลนั้นได้รับการพัฒนาทุกอย่าง เป็นคนที่มีจิตใจสูง เมื่อได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องแล้ว จะนำความสุขมาให้แก่ตนเองผู้อื่นและสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2554) ดังนั้น การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการส่งเสริมองค์กรให้เข้มแข็งและถึงพร้อมด้วยสัมมาปัญญาในองค์กร โดยวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่มุ่งเน้นในหลักสี่ปुरुสธรรม จึงเป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นสัตบุรุษ หรือเป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นคนเก่ง มี 7 ประการ ประกอบด้วย 1. ธัมมัญญตา (ผู้รู้จักเหตุ) 2. อัตถัญญตา (ผู้รู้จักผล) 3. อตตัญญตา (ผู้รู้จักตน) 4. มัตตัญญตา (ผู้รู้จักประมาณ) 5. กาลัญญตา (ผู้รู้จักกาล) 6. ปริสัจญตา (เป็นผู้รู้จักชุมชน) และ 7. ปุคคลัญญตา (ผู้รู้จักบุคคล) (ที.ปา. (ไทย) 11/331/264)

จากการตระหนักถึงปัญหาและความสำคัญของภาวะผู้นำทางการเมืองในระดับท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้นำให้ใช้อำนาจรัฐอย่างมีคุณธรรมอย่างยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย

3. เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการแจกแบบสอบถาม (Survey Research)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลในจังหวัดหนองคาย ในพื้นที่ 18 แห่ง จำนวน 178,404 คน (สำนักงานการส่งเสริมปกครองท้องถิ่นจังหวัดหนองคาย, 2567)

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้คำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1973) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบง่าย

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการวิจัยครั้งนี้ใช้การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 18 รูปหรือคน เลือกโดยเฉพาะเจาะจงโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ซึ่งการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงนี้เป็นไปตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ตรงในประเด็นที่ศึกษา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

วิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งมีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาที่มีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิค IOC จากการคำนวณค่าและคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องพบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องที่ 1.00 และได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .938

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้กำหนดคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 18 รูปหรือคน ด้วยการสัมภาษณ์ตามประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ซึ่งเกิดจากการสนทนาโดยมีประเด็นที่เจาะจงเกี่ยวกับเรื่องที่วิจัยกับผู้ทรงคุณวุฒิ 10 รูปหรือคน ซึ่งเป็นคนละกลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมทั้งการบันทึกเทป

4.2 การวิจัยเชิงปริมาณ การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ผู้วิจัยดำเนินการแจกจ่ายด้วยตนเองกับกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลในจังหวัดหนองคาย ได้แบบสอบถามกลับคืนมา 400 ชุด คิดเป็น 100%

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา และการศึกษาเชิงปริมาณจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาพบว่า 1. ด้านการกำหนดปัญหาที่ทำนายทางสังคม กล่าวคือปัจจัยภายนอกและภายในชุมชนส่งผลต่อการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ความเสื่อมโทรมของโครงสร้างพื้นฐาน และความไม่ปลอดภัยในชุมชน เป็นประเด็นเร่งด่วนที่ต้องได้รับการแก้ไข ควบคู่ไปกับการจัดการปัญหาระบบการปกครองท้องถิ่น และความขัดแย้งในชุมชน 2. ด้านวิสัยทัศน์ในการแก้ไขปัญหาที่ทำนายทางสังคม การเสริมสร้างภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น โดยเฉพาะในมิติของวิสัยทัศน์เชิงแก้ไขปัญหาสังคม ถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิผล ภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน รอบด้าน และมีเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ 3. ด้านการสนับสนุนและการระดมทรัพยากรในการแก้ไขปัญหาที่ทำนายของสังคม การเสริมสร้างภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในมิติของการสนับสนุนและการระดมทรัพยากร

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย

สมมติฐานที่ 1 คุณลักษณะของผู้นำทางการเมือง ประกอบด้วย 1. ด้านบุคลิกภาพ 2. ด้านวิสัยทัศน์ 3. ด้านมนุษยสัมพันธ์ 4. ด้านความรู้ความสามารถ 5. ด้านคุณธรรมจริยธรรม 6. ด้านความสามารถในการสื่อสาร 7. ด้านมีหลักธรรมาภิบาลในการบริหาร อย่างน้อย 1 ด้าน ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย

การถ่อมเกลตาทางการเมือง	B	Std.Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	1.749	0.242		7.212**	0.000
ด้านบุคลิกภาพ (SumA)	0.206	0.040	0.239	5.105**	0.000
ด้านความรู้ความสามารถ (SumD)	0.125	0.031	0.224	4.055**	0.000
ด้านความสามารถในการสื่อสาร (SumF)	0.084	0.031	0.134	2.714**	0.007
ด้านมีหลักธรรมาภิบาลในการบริหาร (SumG)	0.107	0.037	0.160	2.924**	0.004

Multiple R = 0.583a R Square = 0.340 Adjusted R Square = 0.328 Std. Error = 0.31939

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 1 พบว่า คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคายส่งผลอยู่ 4 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 คือ ด้านบุคลิกภาพ (SumA) ด้านความรู้ความสามารถ (SumD) ด้านความสามารถในการสื่อสาร (SumF) และด้านมีหลักธรรมาภิบาลในการบริหาร (SumG) ซึ่งเขียนสมการได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 1.749 + 0.206_{\text{SumA}} + 0.125_{\text{SumD}} + 0.084_{\text{SumF}} + 0.107_{\text{SumG}}$$

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน

$$Z_y = (0.239) Z_{\text{SumA}} + (0.224) Z_{\text{SumD}} + (0.134) Z_{\text{SumF}} + (0.160) Z_{\text{SumG}}$$

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ได้ร้อยละ 32.80 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านบุคลิกภาพ สามารถทำนายการส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคายได้ร้อยละ 23.90 ด้านความรู้ความสามารถ สามารถทำนาย ได้ร้อยละ 22.40 ด้านความสามารถใน

การสื่อสาร สามารถทำนายได้ร้อยละ 13.40 และด้านมีหลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สามารถทำนายได้ร้อยละ 16.00 ตามลำดับ

สมมติฐานเกี่ยวกับสมมติฐานที่ 2 ประกอบด้วย 1. ด้านธัมมัญญาตา เป็นผู้รู้จักเหตุ (SumH) 2. ด้านอัตถัญญาตา เป็นผู้รู้จักผล (SumI) 3. ด้านอัตตัญญาตา เป็นผู้รู้จักตน (SumJ) 4. ด้านมัตตัญญาตา เป็นผู้รู้จักประมาณ (SumK) 5. ด้านกาลัญญาตา เป็นผู้รู้จักกาล (SumL) 6. ด้านปริสัญญญาตา เป็นผู้รู้จักชุมชน (SumM) และ 7) ด้านบุคคลัญญาตา เป็นผู้รู้จักบุคคล (SumN) อย่างน้อย 1 ด้าน ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 หลักสัปปริสธรรม 7 ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย

หลักสัปปริสธรรม	B	Std.Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	1.526	0.199		7.686**	0.000
ด้านธัมมัญญาตา เป็นผู้รู้จักเหตุ (SumH)	0.136	0.035	0.223	3.885**	0.000
ด้านมัตตัญญาตา เป็นผู้รู้จักประมาณ (SumK)	0.243	0.045	0.344	5.390**	0.000
ด้านกาลัญญาตา เป็นผู้รู้จักกาล (SumL)	0.124	0.031	0.180	3.945**	0.000
ด้านปริสัญญญาตา เป็นผู้รู้จักชุมชน (SumM)	0.136	0.045	0.140	3.029**	0.003
ด้านบุคคลัญญาตา เป็นผู้รู้จักบุคคล (SumN)	0.194	0.044	0.201	4.408**	0.000

Multiple R = 0.695^a R Square = 0.483 Adjusted R Square = 0.474 Std. Error = 0.28261

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 2 พบว่า หลักสัปปริสธรรม 7 ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคายส่งผลอยู่ 5 ด้าน คือ 1. ด้านธัมมัญญาตา เป็นผู้รู้จักเหตุ 2. ด้านมัตตัญญาตา เป็นผู้รู้จักประมาณ 3. ด้านกาลัญญาตา เป็นผู้รู้จักกาล 4. ด้านปริสัญญญาตา เป็นผู้รู้จักชุมชน 5. ด้านบุคคลัญญาตา เป็นผู้รู้จักบุคคล ซึ่งสามารถเขียนสมการได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 1.526 + 0.136_{\text{SumH}} + 0.243_{\text{SumK}} + 0.124_{\text{SumL}} + 0.136_{\text{SumM}} + 0.194_{\text{SumN}}$$

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน

$$Z_y = (0.223) Z_{\text{sumH}} + (0.344) Z_{\text{sumK}} + (0.180) Z_{\text{sumL}} + (0.140) Z_{\text{sumM}} + (0.201)$$

Z_{sumN}

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ส่งผลอยู่ 5 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยเรียงลำดับตามสมการดังนี้ แสดงว่าได้ร้อยละ 47.40 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า 1. ด้านธัมมัญญุตตา เป็นผู้รู้จักเหตุ ได้ร้อยละ 22.30 2. ด้านมัตตัญญุตตา เป็นผู้รู้จักประมาณ ได้ร้อยละ 34.40 3. ด้านกาลัญญุตตา เป็นผู้รู้จักกาล ได้ร้อยละ 18.00 4. ด้านปริสัญญุตตา เป็นผู้รู้จักชุมชน ได้ร้อยละ 14.00 และ 5. ด้านบุคคลัญญุตตา เป็นผู้รู้จักบุคคล ได้ร้อยละ 20.10 ตามลำดับ

3. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย พบว่า หลักสัปปริสธรรม 7 เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย โดย 1. ด้านธัมมัญญุตตา เป็นผู้รู้จักเหตุ เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความเข้าใจ ความมุ่งมั่น และความเสียสละ 2. ด้านมัตตัญญุตตา เป็นผู้รู้จักผล นักการเมืองท้องถิ่นต้องมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและบริหารจัดการชุมชน โดยต้องวิเคราะห์ผลกระทบทั้งระยะสั้นและยาวก่อนดำเนินนโยบาย เพื่อให้มั่นใจว่านโยบายมีผลดีต่อชุมชนและไม่ก่อปัญหาใหม่ 3. ด้านอรรถัญญุตตา ความรู้ในตนเอง นักการเมืองท้องถิ่นต้องสำรวจตนเองอย่างสม่ำเสมอเพื่อเข้าใจจุดแข็ง จุดอ่อน และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ 4. ด้านมัตตัญญุตตา ความรู้จักประมาณ นักการเมืองท้องถิ่นต้องบริหารงบประมาณและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน 5. ด้านกาลัญญุตตา ความรู้จักกาลเวลา นักการเมืองท้องถิ่นต้องบริหารเวลาและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการวางแผนและตัดสินใจที่รวดเร็วและแม่นยำ เพื่อตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้นทันที 6. ด้านปริสัญญุตตา ความรู้จักชุมชน นักการเมืองท้องถิ่นต้องมีความเข้าใจลึกซึ้งในชุมชนและเข้าถึงประชาชนทุกระดับ เพื่อเข้าใจปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง 7. ด้านบุคคลัญญุตตา ความรู้จักบุคคล นักการเมืองท้องถิ่นต้องเข้าใจประชาชนอย่างลึกซึ้งผ่านการรับฟังและสังเกตความคิดเห็น เพื่อกำหนดนโยบายที่ตรงกับความต้องการของชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย พบว่า การส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย 1. ด้านการกำหนดปัญหาที่ท้าทายทางสังคม คือ นักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ต้องเผชิญปัญหาหลายด้าน เช่น การเข้าถึงข้อมูล

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การศึกษา และปัญหาสังคมอื่น ๆ รวมถึงสิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐาน และความปลอดภัยในชุมชน 2. ด้านมิวึลตีพัตสนในการแก้ไขปัญหาที่ทำ ทายทางสังคม นักการเมืองท้องถิ่นมิวึลตีพัตสนชัดเจนและรอบคอบ สามารถกำหนดแนวทาง ที่เป็นรูปธรรม และสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วน 3. ด้านการสนับสนุนและการระดม ทรัพยากรในการแก้ไขปัญหาที่ทำทายทางสังคม ภาวะผู้นำทางการเมืองด้านการสนับสนุน และระดมทรัพยากรเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส สอดคล้องกับงานวิจัยของสมชาย ลำภู และคณะ (2566) เรื่อง การบูรณาการหลักพุทธ ธรรมเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลของผู้นำทางการเมืองในท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า การส่งเสริมธรรมาภิบาลของผู้นำทางการเมืองในท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม มี 6 ประการ คือ 1. หลักนิติธรรม ได้แก่ รักษาระเบียบ กฎหมาย และจารีตประเพณีอย่าง เคร่งครัด 2. หลักคุณธรรม ได้แก่ เป็นแบบอย่างในเรื่องของศีลธรรมและคุณธรรม ซื่อสัตย์ และใจกว้าง 3. หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างมาตรการป้องกันการทุจริตและการ กระทำที่ไม่เป็นธรรม การสร้างเครือข่ายความโปร่งใส 4. หลักการมีส่วนร่วม ได้แก่ เปิด โอกาสให้ประชาชนได้ทราบถึงกระบวนการตัดสินใจเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมใน กระบวนการตัดสินใจ 5. หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ ให้ความสำคัญในการตัดสินใจที่ เหมาะสมและคิดถึงผลกระทบต่อท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ 6. หลักความคุ้มค่า ได้แก่ กระจายสิทธิและความเป็นอยู่ที่เหมาะสมแก่ทุกคนในสังคม ในทำนองเดียวกันก็ยัง สอดคล้องกับงานวิจัยของพรเศรษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล (2564) เรื่อง การบูรณาการหลัก ธรรมาธิปไตยเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า การบูรณาการหลักธรรมาธิปไตยส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองใน จังหวัดนครราชสีมา 1. ด้านอำนาจและอิทธิพล รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง 2. ด้าน พฤติกรรม มุ่งสร้างผลงานทางการเมืองให้สะท้อนความเป็นผู้นำ 3. ด้านคุณลักษณะ ภาพลักษณ์นักการเมืองต้องกล้าตัดสินใจ กล้าเผชิญกับความจริง 4. ด้านสถานการณ์ ผู้นำ ต้องรู้จักตน รู้จักคน รู้จักงาน รู้จักการประนีประนอม มีความรับผิดชอบ และมีวิสัยทัศน์

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางการเมือง ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ ด้าน ความสามารถในการสื่อสาร และด้านมีหลักธรรมาภิบาลในการบริหาร โดยสามารถร่วมกัน พยากรณ์ภาวะผู้นำทางการเมืองได้ 32.80 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 ขณะเดียวกับ หลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านธัมมัญญูตา เป็นผู้รู้จักเหตุ ด้านมัตตัญญูตา เป็นผู้รู้จักประมาณ ด้านกาลัญญูตา เป็นผู้รู้จักกาล และด้านปริสัญญูตา เป็นผู้รู้จักชุมชน ก็มีผลต่อการส่งเสริม ภาวะผู้นำทางการเมืองในระดับหนึ่ง คิดเป็น 47.40 สอดคล้องกับงานวิจัยของเสน เฉโร

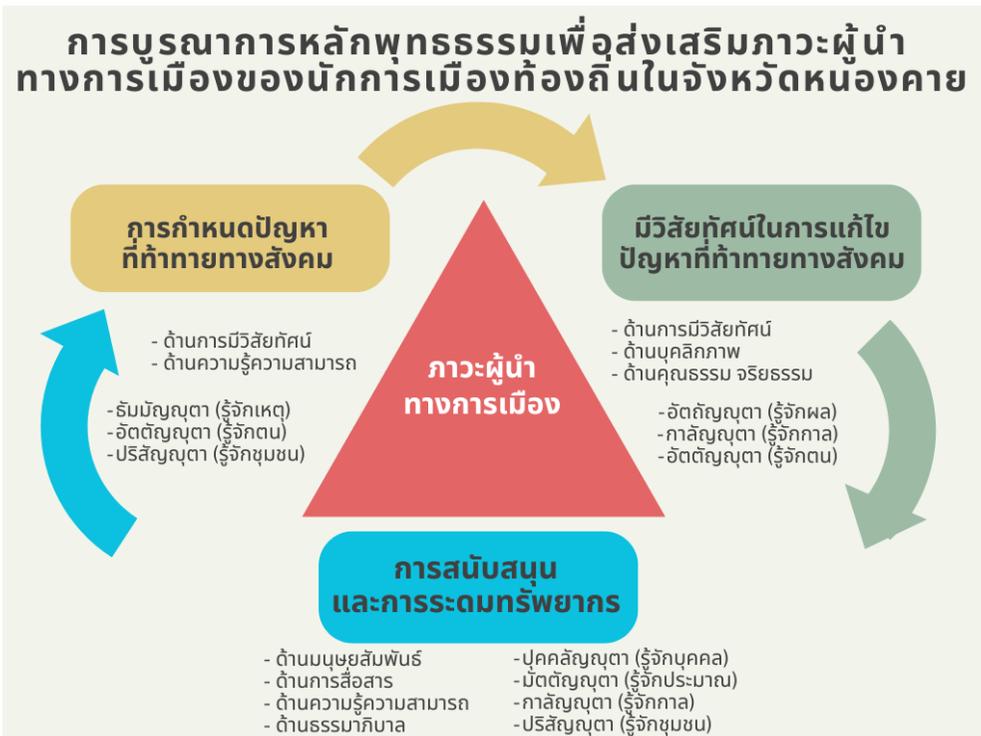

(2567) เรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำในการปกครองข้าราชการ ตำรวจสังกัดกองบัญชาการตำรวจนครบาล พบว่า พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำในการปกครองข้าราชการตำรวจสังกัดกองบัญชาการตำรวจนครบาลมี 3 ด้าน มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 แสดงว่าปัจจัยเชิงจิตสำนึกสามารถร่วมกันทำนาย ภาวะผู้นำในการปกครองข้าราชการตำรวจสังกัดกองบัญชาการตำรวจนครบาล ได้ร้อยละ 39.5 และ หลักฆราวาสธรรม 4 ส่งผลต่อภาวะผู้นำในการปกครองข้าราชการตำรวจสังกัดกองบัญชาการตำรวจนครบาลมี 2 ด้าน แสดงว่าหลักฆราวาสธรรม สามารถร่วมกันทำนายภาวะผู้นำในการปกครอง ข้าราชการตำรวจสังกัดกองบัญชาการตำรวจนครบาล ได้ร้อยละ 15.5 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเพ็ญภักดิ์ รัตนคำฟู และคณะ (2567) เรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ภาคประชาสังคมในจังหวัดลำปาง พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งให้แก่ภาคประชาสังคมในจังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำทางการเมือง ส่งผลต่อความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในจังหวัดลำปาง มี 3 ด้าน คือ อำนาจ-อิทธิพลของผู้นำ สถานการณ์ของผู้นำ และคุณลักษณะของผู้นำตามลำดับ แสดงว่าภาวะผู้นำทางการเมืองสามารถร่วมกันทำนายความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในจังหวัดลำปาง ได้ร้อยละ 78.7 และหลักปาปานิโครธรรม มี 2 ด้าน คือ จักขุมาผู้นำจะต้องรู้จักมองการณ์ไกล และนิสสยสัมปັນโน ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี แสดงว่าหลักปาปานิโครธรรมสามารถร่วมกันทำนายการสร้าง ความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในจังหวัดลำปาง ได้ร้อยละ 47.9

3. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคายตามหลักสัพปุริสธรรม 7 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมุห์อาคม อาคมธีโร (2565) เรื่อง พุทธบูรณาการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในระบอบประชาธิปไตย ของจังหวัดเพชรบุรี พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในระบอบประชาธิปไตยของจังหวัดเพชรบุรีตามหลักสัพปุริสธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน ในทำนองเดียวกันก็ยิ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานรินทร์ สุรพลโย (เอมพันธ์) (2564) เรื่อง การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมทางการเมืองของผู้นำทางการเมืองในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมทางการเมืองของผู้นำทางการเมืองในจังหวัดชัยภูมิ

ตามหลักสี่ปฐพีธรรม 7 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน ชัดแย้งกับงานวิจัยของธีรยุทธ ชะนิล และอภิญา ฉัตรช่อฟ้า (2567) เรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมและการสื่อสารทางการเมืองของนักการเมือง เพื่อสร้างความนิยมสำหรับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความนิยมสำหรับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้สี่ปฐพีธรรม 7 พบว่า การประยุกต์หลักสี่ปฐพีธรรม 7 ในภาพรวมอยู่ระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากเกือบทุกด้านโดยมีด้านธัมมัญญาอยู่ในระดับปานกลาง

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 จากแผนภาพแสดงองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นใน

จังหวัดหนองคาย โดยอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นฐานคิด ดังนี้ 1. การกำหนดปัญหาที่ท้าทายทางสังคมถือเป็นจุดเริ่มต้นของภาวะผู้นำ โดยนักการเมืองต้องสามารถรับรู้และเข้าใจปัญหาเชิงโครงสร้างหรือบริบทของชุมชนในเชิงลึก ซึ่งสอดคล้องกับพุทธธรรม เช่น อัมมมัญญตา เป็นผู้รู้จักเหตุแห่งปัญหา อัตถัญญตา เป็นผู้รู้จักผลแห่งการกระทำและปรีชาญาณ เป็นผู้รู้จักชุมชน ผู้นำที่มีองค์ความรู้เหล่านี้จะสามารถกำหนดปัญหาได้ตรงประเด็นและมีเป้าหมายการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม 2. จากการกำหนดปัญหา ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ในการแก้ไขปัญหาอย่างมีจริยธรรมและรอบคอบ อิงหลักธรรมที่เน้น อัตถัญญตา เป็นผู้รู้จักตน กาลัญญตา เป็นผู้รู้จักกาล และอัตถัญญตา เป็นผู้รู้จักผลแห่งการกระทำ ผู้นำทางการเมืองจึงต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการกำหนดทิศทางนโยบาย มีความกล้าตัดสินใจบนฐานของคุณธรรม และสร้างความชอบธรรมทางการเมืองผ่านการมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่ใช่เพื่อประโยชน์เฉพาะกลุ่ม 3. การสนับสนุนและการระดมทรัพยากร ซึ่งเป็นการนำวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติจริง โดยต้องอาศัยทักษะในการสื่อสาร การบริหารความสัมพันธ์ และการใช้ทรัพยากรอย่างพอเหมาะพอควร ตามหลักปุคคลัญญตา เป็นผู้รู้จักบุคคล มัตถัญญตา เป็นผู้รู้จักประมาณ กาลัญญตา เป็นผู้รู้จักกาล และปรีชาญาณ เป็นผู้รู้จักชุมชน การสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนจะเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญให้การบริหารจัดการภาครัฐในระดับท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ และสามารถขับเคลื่อนชุมชนไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. นักการเมืองท้องถิ่นควรวิเคราะห์ข้อมูลจากประชาชนอย่างรอบด้าน เปิดโอกาสแสดงความคิดเห็น เพื่อระบุสาเหตุปัญหาและแก้ไขอย่างตรงจุด ส่งเสริมประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน
2. นักการเมืองท้องถิ่นควรใช้เทคโนโลยีเพื่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ปรับถ้อยคำและกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง
3. นักการเมืองท้องถิ่นควรมีวินัยในการบริหารเวลา มีความคิดริเริ่ม รู้เท่าทันสถานการณ์ ปรับตัวได้ มุ่งแก้ปัญหาประชาชน ยึดประโยชน์ชาติและสุจริตในการปฏิบัติงาน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. นักการเมืองท้องถิ่นควรกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการพัฒนาภาวะผู้นำ โดยมุ่งเน้นให้ผู้ผู้นำได้เสริมสร้างทักษะด้านการบริหารจัดการ การสื่อสาร และการแก้ไขปัญหา
2. นักการเมืองท้องถิ่นควรสร้างทีมงานที่มีความสามารถในการสนับสนุนและส่งเสริมกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำ โดยให้ทีมงานมีบทบาทในการติดตามและกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด
3. นักการเมืองท้องถิ่นควรสนับสนุนให้มีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา โดยการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาจากเหตุการณ์เดิม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาภาวะผู้นำอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของภาวะผู้นำทางการเมืองในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดหนองคายและจังหวัดอื่น ๆ”
2. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในบริบทของการมีส่วนร่วมของประชาชน”
3. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทและความรับผิดชอบของนักการเมืองท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดหนองคายและจังหวัดอื่น ๆ”

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐวัฒน์ สิริพรวุฒิ. (2556). *การจัดการภาครัฐแนวใหม่ในการบริหารองค์การปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิทยวิสุทธิ.
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2532). *ปัญหาการเมืองไทยในปัจจุบัน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ธีรยุทธ ชะนิล และอภิญา ฉัตรช่อฟ้า. (2567). การประยุกต์หลักพุทธธรรม และการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสร้างความนิยมในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ในจังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 7(4), 295–308.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2552). *ภาวะผู้นำและผู้นำกลยุทธ์ Leadership and Strategic Leader*. กรุงเทพฯ: ทริปเฟลด์ กรู๊ป.
- ปธาน สุวรรณมงคล. (2554) *การเมืองท้องถิ่น : การเมืองของใครโดยใครเพื่อใคร*. กรุงเทพฯ: จตุพรดีไซด์.

- พรเศรษฐิติ วุฒิปัญญาอิสกุล. (2564). การบูรณาการหลักธรรมาภิบาลเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมือง ของนักการเมืองในจังหวัดนครราชสีมา. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 6(1), 131–140.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2544). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 34). นนทบุรี: เอส.อาร์. ฟรินด์ติ้ง แมสโปรดักส์.
- พระมหานรินทร์ สุรพลโณ (เอมพันธ์). (2564). การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมทางการเมืองของผู้นำทางการเมืองในจังหวัดชัยภูมิ. *พุทธมัจค์*, 6(2), 52–63.
- พระสมุห์อาคม อาคมอิโร และคณะ. (2565). พุทธบูรณาการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในระบอบประชาธิปไตย ของจังหวัดเพชรบุรี. *วารสาร มจร เพชรบุรีปริทรรศน์*, 1–15.
- เพ็ญภัค รัตนคำฟู และคณะ. (2567). พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ภาคประชาสังคมในจังหวัดลำปาง. *วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 6(3), 157–171.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมชาย ลำภู และคณะ. (2566). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลของผู้นำทางการเมืองในท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 7(4), 65–80.
- สำนักงานส่งเสริมปกครองท้องถิ่นจังหวัดหนองคาย. *ข้อมูลพื้นฐาน อปท..* สืบค้น 10 พฤษภาคม 2567, จาก <http://www.nongkhailocal.go.th/public/basicinformation/data/index/menu/213>
- เสน่ เฉโร. (2567). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำในการปกครองข้าราชการตำรวจสังกัดกองบัญชาการตำรวจนครบาล. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 7(6), 109–121.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed.). New York: Harper & Row.